

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ter introductie

In een zo omvangrijke overheid (...) kan het een enkele maal voorkomen dat de ene afdeling dit bepaalt, de andere dat, dat de ene niet weet van de andere, de controle door hogere instanties is weliswaar uiterst nauwkeurig, maar komt naar haar aard te laat, en zo kan er altijd een kleine verwarring ontstaan...

'Mizi', zei hij, plotseling zijn verslag onderbrekend, tegen de vrouw die, nog steeds op een onbegrijpelijke manier ergens mee bezig, door de kamer gleeed, 'kijk als je wilt eens in de kast daar, misschien kan je het besluit vinden.' 'Het is namelijk', zei hij ter verklaring tegen K., 'uit mijn eerste tijd; toen bewaarde ik alles nog.' De vrouw deed meteen de kast open, K. en de burgemeester keken toe. De kast was volgestopt met papieren. Bij het openmaken rolden er twee grote bundels akten uit, die in een rol bijeengehouden waren op de manier waarop men brandhout gewoonlijk bindt; de vrouw sprong verschrikt opzij.

'Onderin ligt het misschien, onderin', zei de burgemeester vanuit zijn bed dirigerend... De papieren bedekten reeds de halve kamer. 'Er is heel wat werk verzet', zei de burgemeester knikkend, 'en dit is maar een klein deel.'

Dit citaat uit de roman *Het slot* van Franz Kafka mag exemplarisch heten voor de wijze waarop het handelen van de overheid soms als ondoorzichtig, vervreemdend en bureaucratisch wordt ervaren.

Het is niet voor niets dat twee auteurs in de voor u liggende CDV-bundel *Het mes erin?! Snijden in de overheidsbureaucratie*¹ het werk van Kafka als uitgangspunt nemen. Zo geeft Lobke van der Meulen van

de Kafkabrigade in haar bijdrage aan hoe haar organisatie burgers als K., die verdwalen in de overheidsbureaucratie, te

hulp kan schieten. De nationale ombudsman Alex Brenninkmeijer licht in zijn essay voor CDV toe hoe het handelen van de overheid in algemene zin van kafkaïaanse trekken ontdaan kan worden.

* * *

Met het beeld van Kafka voor ogen komen ook ambtenaren van het Rijk er slecht van af. Ze zouden zich vanuit verkokerde ivoren torens bezighouden met het produceren van stapels beleidsnotities en rapporten zonder zicht op wat werkelijk belangrijk is. Al snel doemt een beeld op van de ambtenarij als een ondoorzichtige, zichzelf in stand houdende papierwinkel zonder toegevoegde waarde. Logisch toch dat er flink gesneden moet worden in het aantal ambtenaren en ministeries?

Toch is het de vraag of we, wanneer we in dit beeld blijven hangen, niet al te gemakkelijk meewaaien met het populistische sentiment als zouden ambtenaren vooral bezig zijn met het verplaatsen van papier en ministers met het vullen van hun eigen portemonnee. Wanneer we de zaak vanuit deze cynische blik bekijken, kunnen pogingen om te snijden in de overheidsbureaucratie meer kapotmaken dan ons lief is.

Het gesprek met Jan Schinkelshoek, Roel Bekker en Gerrit de Jong in deze uitgave laat bijvoorbeeld zien dat Nederland relatief gezien helemaal geen groot ambtenarenapparaat heeft, zeker niet wanneer we ons realiseren dat het aantal beleidsambtenaren klein is en de overgrote meerderheid van de ambtenaren bij uitvoeringsdiensten zit waar burger en politiek groot belang aan hechten. Misschien belangrijker nog: ook de ambtenaar is een vakman die als zodanig waardering verdient. Goed vakmanschap, liefde voor de publieke zaak en maatschappelijke betrokkenheid zijn de morele drijfveren die voor het goed functioneren van de democratische rechtsstaat van essentieel belang zijn.

In de bijdragen van CDV is daarom gekozen voor een andere route om het probleem van de overmaat aan overheidsbureaucratie te benaderen. Hierbij is niet het overtal aan ambtenaren het primaire probleem, maar de politieke weigering om duidelijk aan te geven waar de overheid wel of vooral niet verantwoordelijk voor is. Het lijkt erop dat men de overheid van links tot rechts als een garantie voor geluk is gaan beschouwen, zoals Marco Wilke in zijn probleemstellende bijdrage in het eerste deel van deze CDV betoogt. Aldus kan een uitdijende politieke greep op de maatschappij zorgen voor dirigistische wet- en regelgeving die fnuikend is voor de innovatieve kracht van de samenleving. Ook binnen grote organisaties kan, door de neiging alles in de greep te willen houden op basis van voorschriften, regels en monitorsystemen, de bureaucratie zich als probleem aandienen, omdat hiermee vertrouwen in vakmanschap en ondernemerschap en de oefening in morele oordeelsvorming ondermijnd worden. In het tweede deel van de bundel vindt u daarvan voorbeelden op het terrein van de politie, de gezondheidszorg en het onderwijs.

In het derde deel is er aandacht voor enige oplossingsrichtingen. Wat

kunnen de overheid, de burgers en de professionals zelf doen in de strijd tegen de bureaucratie?

Het thematisch deel sluit af met, in de rubriek *De actualiteit van*, een boeiend portret van de ‘gereformeerde bohemien’ Anne Anema (1872-1966) door Rolf van der Woude. Volgens Anema kan de democratie vervallen tot een vrijblijvend geheel waarin het vervullen van consumentistische wensen centraal staat. In zo’n democratie produceert een visieloze technocratische overheid gebod op gebod en regel op regel, terwijl de democratie in Anema’s optiek juist een moeizaam proces van volwassenwording belichaamt van volk en natie, waarin iedereen – alle klassen, rangen en standen – verantwoordelijkheid draagt voor de vormgeving van de gemeenschap. Alleen in zo’n context, waarin burgers en maatschappelijke organisaties de ruimte krijgen hun verantwoordelijkheid waar te maken, kan het snijden in overheidsbureaucratie werkelijk doel en betekenis krijgen.

Jan Prij, redactiesecretaris *Christen Democratische Verkenningen*

Noten

-
- 1 Met dank aan Hans Borstlap voor het meedenken over de opzet van de uitgave.